

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 373.3.091.3:028

373.3.091.3:003

Stručni rad

Bogdanka Conjar

Slovarica u nastavi – DA ili NE?

Sažetak

Ovaj rad donosi promišljanja o važnosti korištenja slovarice u 1. razredu osnovne škole te niz primjera iz prakse koji pokazuju načine korištenja slovarice tijekom redovne nastave. Naglašava se činjenica da je slovarica pomoćno nastavno sredstvo, što znači da učitelj nije obavezan koristiti je. Istražujući problematiku slovarice, ne nailazi se na objašnjenja zašto je to tako.

Ključne riječi: nastava, nastavno sredstvo, slovarica

Uvodna razmišljanja

Otkako pušu neki novi vjetrovi u našem školstvu i otkako je došlo vrijeme pluralizma i prava na biranje i izbor (koji je, doduše, jedno vrijeme bio kontroliran i samo na papiru napisan kao pravo), u učionicama prvog razreda sve je više izostavljena slovarica. Nekada obavezno, sada je pomoćno nastavno sredstvo. Ako je učitelj želi za rad s učenicima prvog razreda, treba se malo pomučiti oko toga. Zatražit će suglasnost rodi-

telja. Ako učitelj dobije suglasnost, roditelji će svojim sredstvima nabaviti slovaricu ili će učitelj naručiti slovaricu za cijeli razred, a roditelji poslati novac u školu. Opisani postupak stavlja učitelja u situaciju da samostalno procjenjuje važnost slovarice i znalački prenese informaciju roditeljima kako bi dali pristanak za rad sa slovaricom. Učitelj je doveden u situaciju da sumnja u svoja metodička znanja. Jasno je rečeno: slovarica nije obavezna pa nije niti potrebna. No, je li to baš tako? I tko je to odlučio da slovarica ne treba biti obavezna u prvome razredu osnovne

škole tijekom početnoga čitanja i pisanja? Je li doista najvažnije pitanje koje se odnosi na prosvjetu pitanje težine torbe? Ili svi misle da su prvašići čitači? U vrijeme kada su nam usta puna važnosti čitanja, pitam se, što to činimo za one koji tek počinju čitati?

Koja je važnost slovarice

Iako ćemo u literaturi dostupnoj na internetu (ili u starijim metodičkim priručnicima) uglavnom pročitati da je slovarica važna za predčitačke vještine te se preporuča roditeljima predškolaca i odgojiteljicama u vrtiću, mišljenja sam da je slovarica važna u prvome razredu osnovne škole kada se uči čitati i pisati. Rad sa slovaricom kod učenika potiče:

- sposobnost glasovne analize i sinteze
- vještinu slušanja, čitanja i pisanja
- razvoj fine motorike
- razumijevanje odnosa ispred-iza, lijevo-desno, veći-manji
- razumijevanje dijela i cjeline (slovo-riječ, riječ-rečenica, abeceda-pismo)
- vizualno-motoričku integraciju (koordinacija vizualne percepcije i pokreta oka i ruke)
- motoričko planiranje
- svijest o povezanosti glasa i slova (vizualnog simbola i fonološkog oblika)
- bogaćenje rječnika
- učenje abecede.

Vježbe povezivanja glasa i slova

Usvajanju slova prethodi prepoznavanje glasova te povezivanje glasa i slova. Mnogobrojne su vježbe kojima možemo unaprijediti usvajanje slova. Ovaj proces povezan je s procesom

slaganja riječi i rečenica. Zadatci koje zadajemo promišljeni su i ciljani.

U prvome razredu, kada se učenici još upoznaju, korisno je započeti vježbe s imenima. Početkom školske godine s učenicima se provode različite vježbe upoznavanja. Cilj takvih vježbi je pamćenje, upoznavanje i povezivanje.

Većina prvašića zna napisati svoje ime i zna kojim glasom, odnosno slovom počinje njegovo ime. Stoga u zadavanju zadataka polazimo od pojedinog učenika pa ih proširujemo na cijelu razrednu zajednicu. Nakon toga postavljamo zagonetke i složenije zadatke vezane za sadržaje koje učenici uče povezujući ih sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta. Kada učenici dobro savladaju prvi glas (prvo slovo), uvijek bavimo zadnji glas (slovo). Za vježbe je važno pripremiti različite, dobro vidljive i prepoznatljive slike te različite predmete i igračke. Tijekom provedbe vježbi treba brinuti o slovima koja su učenici učili. Učenicima čitačima možemo zadavati zadatke neovisno o slovima koja su naučena.

Vježbe kod učenika razvijaju slušanje, koncentraciju, pažnju, mišljenje, zaključivanje, upornost, a svaki uspjeh pridonosi dobrom raspoloženju i motivaciju za sve zahtjevnije zadatke. Učenici se vesele ovakvim aktivnostima i rado sudjeluju u njima.

- Pokaži slovo kojim počinje tvoje ime.
- Pokaži prvo slovo u imenu učenika/učeniце koja s tobom sjedi.
- Pokaži prvo slovo u imenu učenika/učeniце koja voli jabuke / ima plave oči / trenira ples.
- Pokaži prvo slovo u imenu životinje koja ima duge noge.
- Pokaži prvo slovo u imenu velike šumske životinje koja spava zimski san.
- Pokaži prvo slovo u imenu tvoga grada.

- Pokaži slovo koje se sastoji od zatvorene zakrivljene crte.

- Pokaži 5. slovo abecede.
- Izdvoji slova koja smo učili.
- Pokaži slovo kojim završava tvoje ime.
- Pokaži zadnje slovo u imenu učenika/učenicice koja s tobom sjedi.

- Pokaži zadnje slovo u imenu tvoga grada.
- Pokaži zadnje slovo u imenu noćne ptice.
- Pokaži zadnje slovo u imenu predmeta sa slike.

- Pokaži zadnje slovo u imenu predmeta koji držim u lijevoj/desnoj ruci.

- Pokaži zadnje slovo u imenu najzdravijeg pića.

- Pokaži zadnje slovo u imenu trenutnog godišnjeg doba.

Mnogobrojni su zadatci koje možemo zadržati učenicima. Što češće provodimo vježbe sa slovima, učenici će sve brže otkrivati prvi i zadnji glas u riječima, što pridonosi analizi i sintezi. Važna je kontrola, što je lako izvedivo s obzirom na to da učenici podižu slova u zrak pri čemu svatko od nas jednim pogledom može dobiti informaciju o točnosti.

Vježbe slaganja i čitanja riječi

Za sve prvašice (i one koji već čitaju i one koji uče čitati) rad sa slovaricom je važan jer podrazumijeva puno rada rukama: biranje i uzimanje slova, brojenje, pokazivanje prstima, slaganje slova natrag u slovaricu). Prema stupnju čitanja, valja djetetu zadati zadatke koji su u skladu s njegovim predznanjem. Tako čitačima treba zadati i ona slova koja nisu učili, kao i složenije rečenice te zahtjevnija pitanja. Ovdje je opisan pristup radu sa slovaricom na početnoj razini.

Za vježbanje čitanja riječi, riječ uvijek zadajemo u kontekstu. Izgovaramo rečenicu u kojoj se nalazi ciljana riječ. Učenik zamjećuje i izdvaja riječ tako što ga potičemo pitanjem. Riječi slazemo malim tiskanim slovima, osim ako nisu vlastite imenice.

a. Dodavanje i oduzimanje slova

Slaganje riječi dodavanjem i oduzimanjem slova vrlo je korisna i učenicima zanimljiva aktivnost. Slijedi metodički pristup ovakvoj aktivnosti.

Npr. želimo da učenici slažu riječi nadograđujući ih mijenjajući slova kao što pokazuje primjer:

ja
Jan
Jana
jaje
ima
nema

Možemo početi ovako:

Slušajte rečenicu.

Ja imam mamu.

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Pitamo: Tko ima mamu? Koja je po redu riječ ja? Koliko je glasova u riječi? Koje ćete prvo slovo uzeti da biste složili riječ ja? Složi riječ ja. Pročitajte riječ u sebi pa glasno.

Slušajte sljedeću rečenicu.

Jan ima mamu.

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Koliko je riječi u rečenici? Tko ima mamu? Koja je po redu riječ Jan? Kako ćete složiti riječ Jan koristeći već složenu riječ ja? Koje slovo trebate dodati? Što

još trebate promijeniti? (Malo slovo j treba promijeniti u veliko slovo J.) Složite. Pročitajte riječ u sebi pa glasno.

Slušajte sljedeću rečenicu.

Jana ima mamu.

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Koliko je riječi u rečenici? Tko ima mamu? Koja je po redu riječ Jana? Koje ćete slovo dodati da dobijete riječ Jana? Pročitajte u sebi pa glasno.

Slušajte sljedeću rečenicu.

Jana ima jaje.

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Koliko je riječi u rečenici? Što ima Jana? Koja je to riječ po redu? Izbrojite glasove u riječi jaje. Kako ćete od riječi Jana dobiti riječ jaje? Koja slova ćete oduzeti, a koja dodati? Što morate promijeniti na početku riječi? Zašto? Složite riječ jaje. Pročitajte u sebi pa glasno.

Poslušajte pitanje.

Ima li Jana jaje?

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Koliko je riječi u rečenici? Koja je po redu riječ ima? Izbrojimo glasove u riječi ima. Koje će slovo biti prvo? Drugo? Treće? Koje slovo iz riječi jaje možete upotrijebiti? Složite riječ ima. Pročitajte u sebi pa glasno.

Slušajte sljedeću rečenicu.

Jana nema jaje.

Učenici ponove rečenicu tako da izbroje riječi na prste.

Koliko je riječi u rečenici? Koja je po redu riječ nema? Izbrojite glasove. Kako ćeš od riječi ima dobiti riječ nema? Koja slova morate dodati, a koja oduzeti? Složite. Pročitajte u sebi pa glasno.

Tablica 1. Primjeri za slaganje riječi

Šš	Ll
šum (U krošnjama se čuje šum vjetra.) šumi (U šumi šumi.) šuma (Šuma je šarena.) šumski (Šumski puteljak je uzak.) prašuma (Prašuma je puna životinja.)	lov (Tata ide u lov.) lovi (Tata lovi zeca.) lovimo (Mi lovimo petice.) lovac (Markov tata je lovac.) lonac (Lonac je pun juhe.)
Kk	Rr
kap (Kap pada iz oblaka.) kapa (Oblak je kapljici kapa.) kaput (Oblak je obukao crni kaput.) kaputić (Mali oblak je obukao plavi kaputić.) kapetan (Munja je kapetan neba.)	ruka (Ovo je lijeva ruka.) rukav (Svaki kaput ima lijevi rukav.) rukave (Svaki kaput ima rukave.) rukavi (Rukavi su dugački.) rukavica (Na ruci je rukavica.) rukavice (Na rukama su rukavice.) ruke (Imam dvije ruke.) rukuje (Rebeka se rukuje s Rokom.)

Slika 1. Od riječi do rečenice

Igre kombiniranja

b. Otkrivanje riječi

Učenici izdvoje nekoliko slova koja su učili. Otkrivaju koje sve riječi mogu složiti koristeći zadana slova. Nakon slaganja glasno čitaju riječ.

Vježbu provodimo individualno sve dok učenici ne steknu vještinu slaganja riječi i potrebnu brzinu. Nakon toga organiziramo na-

tjecanje u parovima ili grupama tako da učenici zapisuju otkrivene riječi. Pobjednik je onaj tko otkrije i zapiše najviše riječi u zadanome vremenu.

Kako postaviti zadatak?

Izdvoji slova J, M, A, A. Koju najkraću riječ možeš složiti od zadanih slova? Dozvoljen je višak slova. Koje još riječi možeš složiti od ovih slova? Složi. Pročitaj. Smisli rečenicu o toj riječi. Kaži glasno rečenicu.

Š, A, M, U	V, S, N, E	A, A, V, T, R	V, N, A, A, I	N, V, O, I, E, N
šum šuma mašu	ne sve Sven	ta vata tava trava vatra	na Iv Iva Ivan Ivana van vani	ne vi Iv Ive Ivo ovi evo nov novi novine

Tablica 2. Primjeri slova za otkrivanje riječi

c. Riječi u riječima

Učenici rado sudjeluju u aktivnosti otkrivanja riječi u riječima. Za njih je izazov otkrivati i istraživati. Izgovorimo rečenicu u kojoj se nalazi ciljane riječ. Učenici broje riječi u rečenici. Pitanjem potičemo učenike da dođu do ciljane riječi. Učenici broje glasove u riječi, a zatim slažu riječ. Istražuju koje se riječi kriju u složenoj riječi. Izdvajaju te riječi i čitaju ih.

1. primjer

Karlovac je moj grad.

Karlovac (Karlo, lov, lova, ova, lovac)

2. primjer

Korana je rijeka.

Korana (kora, rana, na)

3. primjer

Mišolovka je u podrumu.

mišolovka (miš, Mišo, olovka, lov)

Primjeri riječi pogodnih za traženje drugih riječi: stol, ulica, grad, šuma, sova, sapun, glava, kosa, vrata, kokoš, ovan, soko, mačka, kaput, hrana, slika, miris, šestar, kravata, kosilica, pletenica, ogrlica, računalo, ograda.

Primjeri riječi pogodnih za traženje vlastitih imena u riječima: hrana, marama, pecivo, šljiva, pjevanka, banana, kruna, gitara, violina, mišolovka, dvorana, mahuna, bubamara, rokovnik, matematika.

Primjeri riječi pogodnih za traženje drugih riječi u imenima država: Danska, Njemačka, Slovačka, Portugal, Slovenija, Ukrajina, Švicarska, Hrvatska, Austrija, Francuska, Luksemburg, Mađarska, Monako.

d. Zamjena prvog slova

U ovoj aktivnosti učenici bogate rječnik, osvješćuju značenje riječi, smišljaju i povezuju riječi u rečenice te doživljavaju i primjećuju rimu. Igru započinjemo lakšim primjerima, a kasnije zadajemo i složenije primjere.

Kako provodimo vježbu?

Izgovorimo rečenicu. Učenici broje riječi u rečenici. Postavljamo pitanje kojim će učenici doći do ciljane riječi. Učenici broje glasove u riječi i slažu je. Smišljaju kojim slovom mogu zamijeniti prvo slovo kako bi dobili novu riječ. Zamjenjuju slovo i čitaju novu riječ.

Moguće je zadati slovo kojim će učenici zamijeniti prvo slovo u složenoj riječi. Učenici čitaju novu riječ u sebi pa na glas. Smišljaju rečenicu u kojoj je nova riječ.

Primjeri riječi u kojima se mijenja prvo slovo: raketa-paketa, rana-mana, bajka-majka, ruka-muka, šuma-kuma-puma, muha-kuha, roda-voda, kiša-šiša-miša, put-žut, list-kist, oko-ako, torba-borba.

e. Zamjena prvog sloga

Prije aktivnosti provodimo vježbu rastavljanja riječi na slogove uz pljeskanje. Učitelj pokazuje nekoliko primjera, učenici ponavljaju, a zatim rade zajedno. Učitelj zadaje riječ, učenici uz pljeskanje izgovaraju riječ rastavljajući je na slogove. Nakon ove slušne aktivnosti prelazimo na slaganje riječi uz uporabu slovarice. Učitelj zadaje riječ. Učenici izgovaraju riječ rastavljajući je na slogove, a zatim slažu riječ. Učitelj daje uputu da smisle kojim slovima mogu zamijeniti prva dva slova da bi dobili novu riječ.

Primjeri riječi u kojima mijenjamo prvi slog (dva slova): ru-ka/ba-ka, ma-pa/ru-pa, ža-ba/ro -ba, mo-re/pu-re, ka-da/ru-da, se-ka/ri-ka, ri-ža/mu-ža/pu-ža, ko-ra/Ma-ra, sa-da/de-da, ba-ra/Mi-ra, ki-ša/Ma-ša, ri-ba/zu-ba, ku-ća/pi-ća, ru-ka/vi-ka.

Vježbe slaganja i čitanja rečenica

Sve do sada napisano ima jedan osnovni cilj: slagati i čitati rečenice kao preduvjet za samostalno čitanje teksta i samostalno pisanje. Kada su učenici savladali vježbe sa slovima i riječima, slušajući pri tome rečenice i analizirajući ih (rastavlajući ih na riječi, a riječi na glasove), slaganje rečenica bit će logičan slijed aktivnosti. Učenici 1. razreda uče da se rečenica sastoji od riječi, a riječi od glasova ako se izgovara ili od slova ako se slaže, piše ili čita, a na kraju napisane rečenice treba staviti odgovarajući rečenični znak. Sve su to elementi o kojima brinemo tijekom provedbe aktivnosti slaganja rečenica koristeći slovaricu. Svaki od tih elemenata treba s učenicima proći usmeno, uz obrazloženja koja u početku daje učitelj, a kasnije i sami učenici.

Rečenica koju zadajemo uvijek treba biti povezana s tekstom koji smo čitali, slikom koju smo opisivali, doživljajem o kojem smo razgovarali s učenicima, dakle, s prethodnom aktivnosti. Do rečenice dolaze učenici uz pomoć nas koji ih vodimo pitanjima. Zato je važno dobro promisliti o pitanjima koja postavljamo. Kada učenici izgovore rečenicu koju želimo da slože, najavimo problem: koliko riječi ima rečenica? Zajedno s učenicima brojimo riječi, ponavljamo koja je 1., 2., 3. riječ, ponavljamo kakvim slovom treba započeti rečenicu i što je na kraju rečenice.

Slaganje rečenica s novim riječima

Novе riječi su one s kojima se učenici vizualno susreću prvi put. Obično su duže i sadrže novo slovo. Da bi učenici uspješno složili rečenicu, važno je analizirati i slagati novu riječ. Tijekom slaganja rečenice učenici koriste složenu riječ. Na taj način bolje razumiju odnos dijela i cjeline i osjećaju se sigurnije tijekom aktivnosti.

Završne misli

Razmišljajući o slovarici i često razgovarajući s kolegicama, zaključila sam da postoje učiteljice koje su zadovoljne što slovarica nije obavezna i manji broj učiteljica koje misle da je slovarica korisna za usvajanje čitanja, a potom i pisanja.

Zašto su učiteljice zadovoljne što nema slovarice?

- Nedostatak vremena pa se dovoljno ne iskoristi jer su učenici spori.
- Rasipanje slova i nespretnost učenika koji ne mogu slovaricu držati preglednom.
- Čitači gube vrijeme i dosadno im je slagati riječi i rečenice.

Ovi argumenti upravo govore o potrebi rada sa slovaricom. Činjenica je da rad sa slovaricom zahtijeva pomno planiranje rada i vremena, što je vrlo zahtjevno. Dobro promišljenim metodičkim postupcima i redovitim radom sa slovaricom, učenici razvijaju vještine brzog prepoznavanja slova i povezivanja slova i glasa, analizu i sintezu te motoričkog planiranja. Svakodnevno slaganje i razvrstavanje slova po abecednom redu pridonosi usputnom pamćenju abecede pa u vrijeme kada treba memorirati točan redoslijed glasova i slova, učenici uspijevaju

brže i smislenije učiti. Pri tome se razvija fina motorika, a posebno upornost i osjećaj za red.

Gube li čitači vrijeme ako s lakoćom slažu riječi i rečenice? Obično u početku, takvi učenici su sretni što brzo mogu složiti rečenice, a dosjetljiva učiteljica će ih zamoliti za pomoć onim učenicima koji trebaju pomoć u analizi i sintezi. Nadalje, učenicima čitačima uvijek možemo pripremiti zahtjevniji, napisani zadatak koji će samostalno pročitati i riješiti, naravno, koristeći slovaricu. Tako će svi u razredu raditi sa slovaricom, ali na različitim razinama.

Učiteljice koje misle da je slovarica korisna, svjesne su svih prednosti i dobrobiti za učenike koje donosi rad sa slovaricom.

Lietratura

1. Vajnaht, E., Bendelja, N. (1982). Dobro jutro, priručnik za nastavu hrvatskoga ili srpskog jezika u I. razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

2. Učenje čitanja i pisanja-uvodenje abecede kroz igru: <https://logoped.hr/ucenje-citanja-pisanja-uvodenje-abecede-igru/>

Summary

Spelling books in teaching – YES or NO?

The paper reflects on the importance of using a spelling book in the first grade of primary school and provides a series of examples from practice that demonstrate diverse ways of using a spelling book in regular lessons. It is emphasized that the spelling book is an auxiliary teaching tool, which means that the teacher is not obliged to use it. By examining the spelling book issue, the explanation as to why it is not necessary cannot be found.

Keywords: *teaching, teaching tool, spelling book*